

Nurettin TAŞAR

Doktora Öğrencisi, Uluslararası İlişkiler, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
nurettintasar@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-4963-8502

Tarihsel Bağlamda Türk-Yunan İlişkilerinde Doğu Akdeniz Sorununun Güvenlik Boyutu

Öz: Literatürde Doğu Akdeniz konusu temelli Türkiye ve Yunanistan ilişkileri çoğunlukla realpolitik düzlemde değerlendirilmiştir. Fakat iki ülke arasındaki ilişkiler tarih boyunca ekonomik, psikolojik ve sosyolojik unsurları da içinde barındırmıştır. Bu bağlamda Doğu Akdeniz konusu bu faktörler göz ardı edilerek değerlendirilemez. Çalışmada bu faktörler de ele alınarak Türkiye-Yunanistan ilişkileri bağlamında Doğu Akdeniz krizinin iki ülkenin tarihsel ilişkilerindeki yeri ve bunun güvenlik boyutu incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuç, Yunanistan'ın kuruluş felsefesi her ne kadar idealist temele dayansa da dış politikasında idealist yaklaşım, realist yaklaşıma oranla ikincil bir değere sahip olmuştur. Buna ek olarak, iki ülkenin toplumu arasındaki psikolojik bariyerler dış politika tercihlerini de etkilemiştir. Yaklaşık iki yüz yıldır iki taraf arasında ülke merkezli güvenlik ikilemi, anarşik bölgesel yapının doğal bir sonucudur. Bu çalışma, tarih disiplinindeki klasik ekolün unsurları olan savaş, diplomasi ve siyaset kavramlarını merkeze alan ve güvenliği sadece askeri boyutta değerlendiren metotlarla sorunsal çözümlenmenin yeterli olmadığı iddiasındadır. Bundan dolayı ekonomik, psikolojik ve sosyolojik unsurlara da odaklanan tarih yaklaşımını benimsenmiştir. Güvenlik boyutu incelenirken Kopenhag Okulu'nun üç temel yaklaşımı güvenikleştirme, sektör analizi ve bölgesel güvenlik kompleksi yaklaşımlarından yararlanılmış olup Doğu Akdeniz'de ortaya çıkan kriz anlamlandırılmaya çalışılırken olayların aktarımı yerine analitik yorumlama tercih edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Türk, Yunan, Türk-Yunan İlişkileri, Güvenlik, Doğu Akdeniz Bölgesi*

İlgili makale “Araştırma ve Yayın Etiğine” uygun olarak hazırlanmıştır.

Tür: Araştırma Makalesi

Makale Gönderim/Kabul Tarihleri: 01.11.2019/24.05.2020

Kaynak Gösterim: Taşar, Nurettin. 2020 “Tarihsel Bağlamda Türk-Yunan İlişkilerinde Doğu Akdeniz Sorununun Güvenlik Boyutu” *DSJOURNAL* 1 (1) (Haziran): 32-46

Nurettin TAŞAR

Ph.D. Student, International Relations, Ankara Hacı Bayram Veli University
nurettintasar@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-4963-8502

The Security Aspect of the Eastern Mediterranean Issue in Turkey-Greece Relations' Historical Context

Abstract: In the literature, Turkey and Greece relations in the framework of the Eastern Mediterranean region are often argued with the real-political approach. However, the relations between the two countries embrace economic, psychological, and sociological factors throughout history. In this context, the Eastern Mediterranean issue should not be argued by ignoring these factors. Considering these factors, the study focuses on the security aspect of the Eastern Mediterranean crisis in the context of the history of Turkey – Greece relations. Therefore, the study suggests that although the establishment of the Greek nation-state was based on an idealist philosophical basis, this philosophy has secondary importance compared to the realist approach in its foreign policy. In addition, psychological barriers between the communities of the two countries have also affected their foreign policy choices. The state-centred security dilemma between the two countries for nearly two hundred years has been a natural consequence of the anarchic regional structure. This study claims that it is not enough to analyse the Eastern Mediterranean issue by taking the classical view of the history discipline which takes the concepts of war, diplomacy, and politics to the centre of inquiry and considers security as a merely militaristic phenomenon into account. Therefore, a historical approach that takes economic, psychological, and sociological elements to the centre of the inquiry has been adopted throughout the study. While examining the security aspect, the study draws on the three approaches of the Copenhagen School; security, sector analysis, and regional security complex. In this context, the study priorities analytical interpretation rather than empirical narration.

Keywords: *Turkish, Greek, Turk-Greek Relations, Security, Eastern Mediterranean Region*

The related article has been prepared in accordance with "Research and Publication Ethics".

Genre: Research Article

Article Submission/Approval Dates: 01.11.2019/24.05.2020

To Cite: Taşar, Nurettin. 2020 "Tarihsel Bağlamda Türk-Yunan İlişkilerinde Doğu Akdeniz Sorununun Güvenlik Boyutu" *DSJOURNAL* 1 (1) (June): 32-46

Tarihsel Bağlamda Türk-Yunan İlişkilerinde Doğu Akdeniz Sorununun Güvenlik Boyutu

Âdem ve Havva'nın yasak elmayı yemesiyle güvenli bir alandan(cennetten), güvenli olmayan bir alana(dünyaya) yollanmaları, güvenlik olgusu tartışmasının başlangıcı olarak kabul edilebilir. Çünkü Cennet, insanlığın varoluşundan bu yana bireyler için güvenli bir alanı temsil ederken, cehennem ise tam tersi bir anlam içermektedir.

Bu kapsamda İnsanoğlu Âdem ve Havva'dan beri özgürlük ve güvenlik arayışı içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. İnsanlar tarih boyunca çeşitli mekanizmalar kurarak kendilerinin güvenliklerini sağlamaya çalışmışlardır. Bu güvenlik sağlayıcı mekanizmalardan en önemlisi, devlettir. Devletlerin en önemli unsuru ise, içinde yaşayan insanların güvenliğini sağlamaktadır.

Güvenlik kavramını Türkiye ve Yunanistan özelinde incelersek, iki ülke arasındaki güvenlik merkezli davranışların konjonktüre göre şekillendiği söylenebilir. Yakın tarihte iki ülke arasında güvenlik ikilemine neden olacak başlıca gelişmeler, Doğu Akdeniz'de bulunan Kıbrıs Adası ile ilgili gelişmeler, bölgenin yer altında bulunan doğal kaynakların kullanımı, münhasır ekonomik bölge (MEB) alanlarının belirlenmesi sorunlarıdır.

Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları konusunda uluslararası hukuk normlarından ziyade bölge içerisinde küresel manada etki yapabilecek siyasi gelişmeler etkili olmaktadır. Yunanistan sorunun çözümünü iki taraf arasında diyalogla çözmek istememektedir. Yunanistan'ın uluslararası hukuk yerine siyasal gelişmelerden faydalanarak kendi lehine bir sonuç üretme girişiminin nedeni, Türkiye'nin genel olarak dünyada özel olarak ise bölgede sonrası yalnızlaşması/yalnızlaştırılmasıdır. Türkiye'nin egemenlik alanlarıyla ilgili bu denli siyasal boyutta yalnızlaştırılmasının ana nedeni, post-kolonyal dönemden bu yana bölgede oraya çıkan en büyük ayaklanma diyebileceğimiz Arap Baharı sonrası uyguladığı politikanın doğurduğu sonuçtur.

Son yıllarda Arap Baharı sonrası ortaya çıkan göçmen krizi de iki ülke arasındaki ilişkileri şekillendiren merkezi unsurlardan biridir. Fakat iki ülke arasında birçok sorun ya da iş birliği yaratan gelişme olmasına rağmen, çalışmanın kapsamı Doğu Akdeniz gerçekleşen gelişmeler ve bu gelişmelerin yarattığı güvenlik kaygıları başlığıyla kısıtlanmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde, Doğu Akdeniz güvenliği konusundaki gelişmelerin iki ülke arasındaki tarihsel gelişmelerindeki yerini ortaya koyabilmek için tarihsel bağlamda iki ülkenin dış politika ilke ve davranışlarından bahsedilecektir. Buna ek olarak iki ülkede de toplumların birbirleriyle ilişkilerinde psikolojik ve sosyolojik unsurlar iki ülke dış politikasına etkisi tahlil edilecektir. İkinci bölümde ise Kopenhag Okulu'nun özellikle bölge güvenlik dinamiklerini inceleyen Bölgesel Güvenlik Kompleksi yaklaşımından yararlanılarak Arap Baharı sonrası gelişmelerin Doğu Akdeniz güvenliğine etkisi incelenecektir. Doğu Akdeniz'deki mevcut doğal kaynakların bölge güvenliğine etkisi bahsedilerek bölgenin güvenliği konusunda iki tarafın politikaları ortaya konulacaktır.

Dış Politikaları Ekseninde Türk-Yunan İlişkileri

Morgenthau'ya göre ülkeler 2 tip dış politika izler: statükocu ve emperyalist (Morgenthau, 1960, 53). Morgenthau'nun kavramsallaştırmasına göre Yunanistan, Yunan toplumunda

psikolojik temellere dayanan *Megali İdea*¹ politikasıyla emperyalist bir yaklaşımı kurulduğu günden bu yana sürdürmüştür. Bu politika, irredantist² yani yayılmacı bir politikadır.

Yunanistan dış politikasında Megali İdea'yı bir doktrin haline getirmiştir. Hatta iki ülke arasında gerçekleşen mübadele sonrası Yunanistan, Megali İdea anlayışı çerçevesinde başkenti temsil eden İstanbul'da olabildiğince fazla Rum bırakmıştır. Bu politikasıyla kendi halkında Megali İdea inancını taze tutmaya çalışmıştır (Oran, 2005, 333). Yunanistan'ın bu irredantist politikasını 1930'lu yıllardan itibaren kısmen terk ettiğini söyleyebiliriz. Günümüzde Yunanistan dış politikasını, irredantist olmaktan ziyade öteki olarak kabul ettiği ülkelere karşı, bölgesel ve küresel gelişmeleri kendi lehine fırsata çevirerek onların egemenlik alanları aleyhine güçlendirmek olarak ifade edilebilir.

Tarihsel olarak değerlendirdiğimizde, 19. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra ulusal gücü korumak/artırmak Yunanistan'ın ana siyasasını oluşturmuştur. Fakat 19. yüzyılın ilk çeyreğinden 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar sürdürdüğü toprak kazanmaya dönük irredantist politikası, I. Dünya Savaşı sonrası Anadolu'da başlayan Türk Kurtuluş Hareketi'ne karşı yaşadığı kayıplar nedeniyle değişmiştir. Yunanistan, bu yenilgiyi 'Küçük Asya Felaketi' olarak adlandırmıştır (Smith, 2002, 244). İki ülke arasındaki kısa süreli barış dönemini hariç tutarsak Yunanistan'ın bu tarihten itibaren tehdit olarak algıladığı ülke olan Türkiye'ye karşı uyguladığı politika, yalnızlaştırma ve egemenlik alanlarını kısıtlama olarak özetlenebilir (Gürel, 2018, 47-56).

Türkiye ise, kurulduğu günden bu yana klasik tabirle 'Yurtta Sulh Cihanda Sulh'³ ilkesine dayanan bir dış politika izlemiştir. Türkiye'nin 1923 yılı sonrası dış politikası, "barışçı ve tam bağımsızlık" ekseninde şekillenmiştir (Karpata, 2017, 161). Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, kurulan yeni ülkenin dış politikasını "Nutuk" adlı eserinde şu şekilde ifade etmiştir;

Ulusal siyasa demek... Ulusal sınırlarımız içerisinde her şeyden önce kendi gücümüze dayanarak varlığımızı koruyup ulusun ve ülkenin gerçek mutluluğuna ve bayındırlığına çalışmak; gelişigüzel ulaşılmayacak istekler peşinde ulusu uğraştırmamak ve zarara sokmamak; uygarlık dünyasının uygarca ve insanca davranışını ve karşılıklı dostluğunu beklemektir (Atatürk, 2007, 587).

Mustafa Kemal Atatürk'ün bu söyleminde yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal siyasetinin net bir şekilde yayılmacılıktan uzak olduğunu ve yayılmacılığın Türk toplumunu zarara sokacağını belirtmektedir. Türkiye yayılmacı bir siyasetle suçlanmamak için Soğuk Savaş'ın sonlarına kadar Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya'daki akraba topluluklarının sorunlarıyla dahi ilgilenmemiştir (Karpata, 2017, 10).

2009 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Obama ile görüşmesinde, 1923 yılından itibaren Türk dış politikasını ve Türk toplumunun irredantist bir karaktere sahip olmamasının nedenini şu ifadelerle açıklamıştır: "*Balkanlardan, Kafkaslardan milyonlarca Müslüman Türk nüfus yerlerinden göçe mecbur edilmiş ve Türkiye'ye gelirken çok büyük kayıplar olmuştur. Dolayısıyla bütün bunlar o zamanın, o kargaşa ortamı içerisinde yaşanan olaylardır. Ama Türkiye Cumhuriyeti, modern Cumhuriyet kurulunca yeni nesilleri nefret duygusuyla*

¹ Megali İdea (Büyük Ülkü): Megali İdea adını verdikleri büyük ülkü, eskiden Bizans'a ait olan tüm toprakları yeniden elde ederek, "Konstantinopolis" diye adlandırdıkları İstanbul başkent olmak üzere, Büyük Helen İmparatorluğunu yeniden kurmaya hayal etmek anlamına gelir.

² Sözlük anlamıyla irredentist, 1978 yılında İtalya'da kurulan bir partinin üyesi demektir. Bu parti başka ülkelerin egemenliği altında, ama halkı İtalyan ırkından olan ve İtalyanca konuşan yerleri İtalyan sınırları içine almayı amaçlıyordu. Sonrasınca, başka ülkelerde de benzer isteklerle politika yapanlara irredentist denilmeye başlandı. Ayrıntılı Bilgi İçin: <https://www.turkcebilgi.com/irredantizm> (Erişim: 16.05.2020)

³Türkiye uzun yıllar sürdürdüğü statükocu politikasında üç istisna vardır. Bunlar, Hatay, Montrö Denizler Sözleşmesi ve Kıbrıs konularıdır. Ayrıntılı bilgi için: (Balci, 2017, 59-67).

beslememek için bunları dünyada büyük olay yapmamıştır (Gül, 2009). Bu minvalde, Türkiye'nin irredantist yaklaşımdan uzak, statükocu olan bu politik yaklaşımı, Yunanistan'la ilişkilerini de belirleyen temel değer olduğunu söylemek gerekir (Yazan, 2012, 192).

İki ülke 1920'li yıllardan bu yana savaşmamış ve 1952 yılından itibaren de NATO bünyesinde aynı ittifakta yer almıştır. Ayrıca, iki ülkenin dışından gelişen olaylar ülkelerin dış politika tercihlerini belirlemelerinde de etkili olmuştur. 19. yüzyılın başlarında uluslararası konjonktürde ortaya çıkan gelişmeler, Osmanlı İmparatorluğunun aleyhine olmuştur. 1821 yılında ortaya çıkan Mora İsyanı, beş yüz yıldır birçok farklı etnik unsuru bir arada yaşamasını sağlayan Osmanlı İmparatorluğu'nun ulusçuluk ideolojisine karşı ilk ciddi yenilgisiydi. Bu isyan, Yunan kimliğinin oluşmasına önemli bir referans kaynağı oluşturdu. Yunanlılar bu süreçte isyanları uluslararası gündeme taşıdılar. Böylece sistemdeki güç dengelerinden yararlanarak ülke olmaya giden süreci başlattılar. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, 3 Şubat 1830 tarihinde Rusya, İngiltere ve Fransa arasında imzalan Londra Protokolü, Yunanistan'ın kurulması resmi olarak sağlamıştır (Gürel, 2018, 43).

Kuruluşundan itibaren kendi ulusal gücüyle Osmanlı Devleti'ne karşı etkili olmayacağını bilen Yunanistan, uluslararası konjonktürün Osmanlı Devleti aleyhine gelişmesini fırsat olarak değerlendirip İngiltere, Fransa ve Rusya'nın himayelerinde Osmanlı Devleti'ne karşı 1922 yılına kadar irredantist bir politika izlemiştir. Bu tarih aralığında Osmanlı Devleti'nin toprakları içerisinde bulunan Teselya (1881), Makedonya'nın bir kısmı, Güney Epir, bazı Ege Adaları ve Girit (1912-1913) Yunanistan'a bağlanmıştır. Yunanistan'ın bu yayılmacı politikası 1919-1922 yılları arasında en üst noktaya ulaşmıştır. Bu yıllarda Anadolu'yu dönemin güçlü ülkelerinin desteğiyle işgale başlayan Yunanistan, 1922 yılında 'Küçük Asya Felaketi' olarak isimlendirilen büyük bir mağlubiyete uğramıştır (Gürel, 2018, 11-14). 11 Ekim 1922 yılında imzalanan Mudanya Ateşkes Anlaşması'yla Yunanistan'ın Anadolu'ya dönük irredantist politikası son bulmuştur (Gürel, 2018, 58).

20. yüzyılın ilk çeyreği sonrası dünyada Ekonomik Buhranı (*economic depression*) ve faşizmin yükselmesi, ana tartışma konularının başında geliyordu. 1930'lu yılların başında 1929 ekonomik buhranı olarak adlandırılan ekonomik kriz, genel olarak tüm dünyayı, özel olarak ise Türkiye-Yunanistan ilişkilerini etkilemiştir. Hatta Yunanistan 1933 yılında dış borçlarını ödeyemez duruma gelmiştir (Gürel, 2018, 58). Bu krize kadar iki ülke de realist bir yaklaşımla dış politika tercihlerini oluşturmuşlardır. Uluslararası sistemin anarşik yapısı ve tarihsel rekabet dolayısıyla iki ülke de birbirlerine karşı güvenlik ikilemi (*security dilemma*) yaşamışlardır. İki ülke birbirinin varlığından duydukları güvenlik kaygısı (*security consideration*) nedeniyle silahlanmaya yarışı içerisine girmişlerdir.

Henry Kissinger'ın, "*Devletlerin tam güvenliğe ulaşması başka bir ülkenin tam güvensizliği anlamına gelir*" (Karabulut, 2011, 40) sözüyle de anlaşılabilir biçimde iki ülke arasında "tam güvensizlik" nedeniyle silahlanma söz konusu olmuştur. Fakat yaşanan Büyük Buhran neticesinde iki ülke diplomatik manada yakınlaşarak, uluslararası ilişkilerin sıfır toplamı olmayan bir oyun olabileceğini kanıtlamıştır. Başka bir ifadeyle, 1929 yılında ortaya çıkan Ekonomik Buhran'dan en az zararlı çıkabilmek ve I. Dünya Savaşı sonrası oluşan düzeni korumak için iş birliği yapmaları gerektiğini anlamalarıdır. İki ülke göreceli güç (*relative power*) yerine ortak kazanç sağlayabilecekleri bir işbirliği süreci başlattılar. Bu pozitif ilişki sonrası, iki ülke arasında idealizmin güvenlik yaklaşımının öngördüğü kolektif güvenliğin (*collective security*) oluşması adına zemin hazırlanmıştır. İki ülke arasında iş birliğine dayanan, Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya ile birlikte 9 Şubat 1934 yılında oluşturulan Balkan Antantı, bu iş birliğine olan gerekesimin ortaya çıkardığı bir örgütlenmeydi (Oran, 2005, 351-353).

Sonuç itibarıyla, karşılıklı olan devam eden silahlanma yarışından iki ülke de vazgeçmiştir. Hatta Türkiye, 6 Eylül 1931 tarihinde Yunanistan'ın hava sahasını, 3 milden 10 mile, 17 Eylül 1936 yılında da karasularını 3 milden 6 mile çıkarmasına iki taraf arasındaki olumlu ilişkilerin devam etmesi isteği nedeniyle sessiz kaldı (Gürel, 2018, 356). Ayrıca, iki ülke 1930'lu yılların ortalarından itibaren çok kutuplu dünyadaki revizyonist ülkelerin oluşturduğu tehdidi güvenlikleştirerek güç dengesi politikası izlediler ve var olan pozitif ilişkilerini sağlamlaştırdılar. Hatta Türkiye'nin boğazlar konusunda tam hâkimiyetini sağlayan 1936 yılında Montreux Sözleşmesi'ne destek veren ülkelerden biri de Yunanistan oldu. Fakat İki ülke arasında seyir eden olumlu ilişkiler uzun sürmedi.

Türkiye, II. Dünya Savaşı'nda savaşa dışı kalma politikası izledi (Goloğlu, 1974, 482). Yunanistan ise, önce İtalya, daha sonrasında Almanya ve Bulgaristan olmak üzere 3 ülkenin işgaline uğradı. Yunanlılar 1944 yılının sonlarına kadar da işgal altında yaşadı (Utkugün, 2016, 199-219). Yunanistan, bu süreçte II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin daha önce Yunanistan ile imzaladığı Balkan Antantı'na bağlı kalmaması ve savaş sırasında Yunanistan'ın Nazi Almanya'sı tarafından işgaline sessiz kalması iddiaları nedeniyle Türkiye'ye karşı güvensizlik hissetti (Oran, 2005, 578). Bu durum iki taraf arasında kısa bir süreliğine ilişkilerin kötü gitmesini neden oldu. Türkiye, bu dönem zorunda olmamasına rağmen II. Dünya Savaşı nedeniyle ekonomik sorunları yaşadığı 1941 yılında 'Büyük Açlık' olarak ifade edilen dönemde Yunanistan'a Kızılay aracılığıyla sağlık ve gıda yardımlarında bulundu (Keser, 2008, 12-15). Türkiye, Kızılay'a ait "Kurtuluş" vapuru ile 1941 yılı içinde dört kez sefer düzenleyerek yiyecek ve ilaçtan oluşan yardımları Yunanistan'a ulaştırdı. Kurtuluş vapuru, yaptığı son seferde toplam 167 ton yardım malzemesini Yunanistan'a taşıdı (Keser, 2008, 95). Görüldüğü gibi II. Dünya Savaşı esnasında Türkiye kendi ekonomik imkânları yeterli olmamasına rağmen işgal altındaki Yunanistan için insani yardımda bulunmuştur.

II. Dünya Savaşı sırasında Rusya, İngiltere ve Almanya'nın Türkiye'ye toprak vaatlerinin hiçbirine dönemin Türk yönetimi olumlu yanıt vermemiştir. Yunanistan'ın toprak bütünlüğüne saygı göstermiştir. Bununla birlikte, On İki Adalar ile ilgili hiçbir talebi olmayacağını 10 Şubat 1947 tarihinde gerçekleşen Paris Antlaşması öncesi açıklamıştır. Fakat Yunanistan, savaş esnasında İngiltere'den On İki Adalar, Kuzey Epir ve Kıbrıs'ın kendilerine verilmesini talep etmiştir. Bu da iki ülkenin toprak talep/vaatlerine karşı tutumlarını açık bir şekilde göstermektedir (Oran, 2005, 580). II. Dünya Savaşı sonrasında ise iki ülkenin de Batı ittifakında yer almaları ve Sovyetler Birliği tehdidi yaşayan uluslara savunma yardımını kapsayan "Truman Doktrini"¹ kabul etmeleri, ülkeler arasındaki iş birliğinin 1950'li yılların ortalarına kadar kısmen barış içerisinde devam etmesini sağlamıştır (Zürcher, 2009, 307).

Soğuk Savaş döneminde hem Amerika Birleşik Devletleri hem de Sovyet Birliği, kendilerini destekleyen ülkeler içerisinde bir krizin çıkmasını istememişlerdir. Bu nedenle birbirleri arasındaki birçok konuyu güvenlikleştirerek birbirlerini büyük bir tehdit olarak dışarıya yansıtılmışlardır (Karabulut, 2011, 95). 1962 yılında meydana gelen "Küba Füze Krizi" sonrası ortaya çıkan yumuşama dönemin ardından farklı bloklar içerisinde bulunan ülkeler arasında yumuşama (yakınlaşma) başlamıştır. Fakat aynı blok içerisinde yer alan Türkiye ve Yunanistan arasındaki krizler, yumuşama döneminde daha da artmıştır. Bilhassa uzun yıllar Kıbrıs konusunu İngiltere'nin içişleri olarak gören Türkiye'nin, bu yaklaşımından vazgeçip, Kıbrıs'ı Anadolu'nun ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirmeye başlaması, iki ülke arasındaki krizin boyutunu da değiştirmiştir (Balcı, 2017, 125).

¹ Truman Doktrini, İkinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere'nin tavsiyesiyle Amerika Birleşik Ülkeleri tarafından Türkiye ile Yunanistan'a yardım verilmesini öngören doktrindir. Daha ayrıntılı bilgi için; <https://dergipark.org.tr/download/article-file/84525> (Erişim: 19.05.2019).

1964 yılından itibaren Türkiye, Kıbrıs Türkeri'ne yapılan saldırılara karşı askeri müdahale seçeneğini değerlendirmiştir. Bunun sonucu olarak, Türk dış politikasında 1964 yılında "Johnson Mektubu" krizi olarak adlandırılan önemli bir kırılma evresi de yaşamıştır. Kıbrıs'a müdahale konusunda karar alan Türkiye, Amerika Birleşik Devleti lideri Lyndon Baines Johnson tarafından dönemin Başbakanı İsmet İnönü'ye yollanan mektupta, Türkiye'nin o dönemki Kıbrıs politikası sebebiyle ekonomik yardımların kesilmesi ve olası Sovyetler Birliği saldırısı durumunda Türkiye'nin yalnız bırakabileceğine dönük bir tehditte bulunulmuştur. Bu tehdit karşısında Türk dış politikası karar vericileri uzun süredir izledikleri Batı merkezi yanlısı dış politikayı sorgulamaya başlamışlardır (Gürel, 2018, 103).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 1965 yılında Kıbrıs ile ilgili yapılan oylamada, Türkiye'nin olumsuz oy verdiği 2077 nolu karar, Genel Kurul'da 47 olumlu, 54 çekimser ve 5 olumsuz oyla onaylanmıştır (Altay, 2012, 299-309). Bu sonuç/oylama, Türkiye'nin uluslararası alanda bu dönem ne denli yalnızlaştığını göstermektedir. Türkiye'nin yalnızlaşma sürecini kendi lehine fırsata çevirmeye çalışan Yunanistan lideri Yorgo Papandreu, Selanik'te yaptığı konuşmada '*Helenizm büyük İskender'in izinden giderek Ortadoğu içerisinde ilerleyecektir*' demiştir. (Gürel, 2018, 103). Ayrıca Papandreu, Kıbrıs'la ilgili Enosis'i¹ tekrardan canlandırmaya dönük isteğini de belirtmiştir.

Yunanistan ve Türkiye arasında 1970'li yılların ortalarına kadar ana tartışma konusu Kıbrıs meselesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat 1970'li yılların ortalarından itibaren iki ülke arasında Ege Denizi kaynaklı sorunlar da gündeme gelmeye başlamıştır. 1970'li yıllarda petrol krizinin etkisi ve Ege Denizi'nde Yunanistan'ın Taşoz Adası açıklarında petrol bulması nedeniyle Yunanistan, Ege Denizi'nin kendi ana karasının bir parçası olduğu üzerine bir siyaset geliştirmiştir. (Karpat, 2017, 226).

Bu dönem Yunanistan, 1970'li yılların ortalarından itibaren Ege'de iki ülke arasındaki anlaşmazlıklar uluslararası gündeme taşımayı temel bir politika olarak belirlemiştir. Bu yıllardan itibaren karasuları, kıta sahanlığı, hava sahası ve Ege Adaları'nın silahlanması iki ülke arasındaki başlıca sorunlar olmuştur (Gürel, 2018, 168). Türkiye ve Yunanistan aynı ittifak içerisinde yer almalarına rağmen, 1981 yılında Yunanistan lideri Yorgo Papandreu Yunanistan'a tehdidin kuzeyden, yani Sovyetler Birliği'nden değil doğudan, yani Türkiye'den geldiğini söylemiştir (Oran, 2010, 104). Bu da dehşet dengesi olarak ifade edilen iki kutuplu dünyada iki ülke aynı blok içerisinde yer almaları rağmen aralarındaki sorunların hangi boyutta olduğunu ortaya koymaktadır.

1974 yılında Türkiye'nin hükümet programında Ege Denizi, "*Milli hakların korunması noktasında azami gayret göstermek temel hedef*" olarak belirlenen bir alanı ifade etmektedir (Gürel, 2018, 161). Bu tarihten itibaren Ege konusundan iki ülke arasındaki ilişkiler güvenlik temelinde şekillenmiştir.

1970'li yıllarda Dünya üzerinde enerji talebi had safhada artmış, kaynaklarda da azalma gözlemlenmiştir. Başta OPEC (Organization of Petroleum Exporting Countries) ülkeleri gibi petrol üretici ülkelerin enerjiyi siyasi bir amaç için kullanmasıyla da dünya başta petrol olmak üzere enerji fiyatlarında büyük artışlar yaşanmıştır. Bu gelişmeler neticesinde enerji güvenliği bu tarihlerde önemli tartışma konularından biri haline gelmiştir (Collins, 2017, 8). Aynı tarihlerde Yunanistan Ege'de petrol ve doğal gaz gibi yer altı kaynaklarının bulunduğu tespit etmiştir. İki ülke arasında Ege'de kıta sahanlığı konusunda tartışmalı alanlarda petrol ve doğalgaz arama faaliyetleri, enerji güvenliği konusunu önemli gündem maddesi haline

¹ Enosis, Yunan Megali İdea'sının değişmeyen hedeflerinden biridir ve Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'la birleşmesi anlamına gelmektedir. Daha ayrıntılı bilgi için; <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/233461>

gelmiştir. Böylece iki ülke arasında var olan siyasi problemlerin yanına, bölgenin yeraltı kaynakları zenginliklerinin keşfedilmesiyle ekonomi kaynaklı sorunlar da eklenmiştir.

Tarihsel açıdan değerlendirildiğinde iki ülke arasında iş birliğinin istisna olduğunu söylemek gerekir. İş birliği, iki ülke arasında sadece ortak bir tehdit algıladıklarında mümkün olmuştur. İki ülke arasında 1922 yılına kadar gerçekleşen çatışmaların tamamında Yunanistan, dönemin uluslararası güçlerinin himayesinde hareket etmiştir. 1922 yılı sonrasında ise Yunanistan, uluslararası gelişmelerin imkân verdiği ölçüde başta Ege ve Doğu Akdeniz konuları olmak üzere birçok konuda revizyonist bir yaklaşım benimsemiş Türkiye açısından bir güvenlik kaygısı yaratmıştır (Oran, 2005, 576-614).

Günümüzde, Yunanistan, 19. yüzyılda ortaya koyduğu Megali İdea anlayışını 21. yüzyılın öznel koşullarına göre uygulamaya çalışmıştır. Güncel manada bu Megali İdea'nın ana hedefi, Ege'yi bir Yunan gölü haline getirmektir. Fakat Yunanistan, I. Dünya Savaşı sonrası düzenlenen Paris Konferansı'nda Ege adaları "coğrafi ve iktisadi bakımında Anadolu'nun devamıdır" tezini üretirek İzmir'in Yunan toprağı olması gerektiği iddiasına meşrutiyet oluşturmaya uğraşmıştır (Gürel, 2018, 55). Kısaca Yunanistan Ege adaları ve İzmir'in birbirine yakın olmaları nedeniyle İzmir'i kendi topraklarına katmak isteğini meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Ege adaları ve İzmir'in iktisadi ilişkilerini de ortaya koyarak İzmir'in Yunanistan toprağı olduğu savını ileri sürmüştür. Fakat Yunanistan'ın İzmir ile ilgili ortaya koyduğu tezler benzer bir biçimde 1950'li yıllarda Kıbrıs'la ilgili Türkiye'nin iddia ettiği coğrafi ve iktisadi yönden Anadolu'nun parçası olduğu savına ise Yunanlı yetkililer, Yunan anakarasına 770 kilometre uzaklıkta olan Kıbrıs Adası'nın içerisinde yaşayan Rum nüfusu gerekçe göstererek, Yunanistan'ın ayrılmaz bir parçası olduğunu ifade etmişlerdir. Yunanistan'ın bu savı, I. Dünya Savaşı sonrası düzenlenen Paris Konferansı'nda ürettiği tezlerle tamamen çelişmektedir (Oran, 2005, 576-614).

Bu bilgiler neticesinde realist yaklaşımıyla Yunanistan, irredantist politikalarını meşrulaştırmak için kullandığı bu referans gerçeklikten uzaktır. Uluslararası ilişkilerde böylesi realist bir tutum takınan Yunanistan, kendisini Eski Yunan medeniyetine dayanarak idealizmin değerlerinin temsilcisi olarak göstermektedir. Uluslararası kamuoyunda da klasik realist/yayılmacı hedeflerini Eski Yunan medeniyeti temsilciliğiyle perdelemeye çalışmaktadır. Yani Yunanistan, idealist değerleri de realist dış politikasının bir aracı olarak kullanmaktadır.

Türkiye ise, ikili ilişkiler boyunca aralarında imzaladığı antlaşmalarla ortaya çıkan statükonun korunması taraftarı olmuştur. Özellikle Türk dış politikası karar vericileri 10 Şubat 1947 yılında imzalanan Paris Barış Antlaşması'nın 15. maddesi ve 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Anlaşması'nın 13. maddesine göre Yunanistan'a devredilen adaların askersizleştirilmiş olması hükmünü merkeze alan bir dış siyaset izlemişlerdir (Armaoğlu, 1992, 797). Fakat Yunanistan, Lozan ve Paris Antlaşmaları hükümlerince gayri askeri statüde kalması gereken adaları 1960'lı yılların başından itibaren silahlandırmıştır. Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanı Tümamiral Cihat Yaycı'ya göre Lozan ve Paris Antlaşmaları ile Yunanistan'a devredilen 23 adanın silahlandırılması, adaların gayri askeri statüsünü bozmuştur. Yaycı, Yunanistan'ın adaların gayri askeri statüsünü bozduğu için adaların devrini tartışmalı hale getirdiğini belirtmektedir (Yaycı, 2020). Bu tespit, iki ülke arasında yaşanan Ege ve Doğu Akdeniz sorunlarına ilişkin yeni bir bakış getirmiştir. Görüldüğü üzere adaların devir şartı ortadan kalkmıştır. Bu kapsamda adaların Lozan ve Paris Antlaşmalarının imzalanmasından önceki şartlara geri döndüğü ve Türkiye'ye tekrardan bağlanması imkânının doğduğu değerlendirilebilir.

Günümüzde uluslararası gelişmeler, iki ülkenin ilişkilerini ve Ege ve Doğu Akdeniz güvenliğini etkilemektedir. Özellikle 2011 yılında Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde başlayan Arap Baharı olarak adlandırılan toplumsal ayaklanma ve sonrasındaki gelişmeler, iki ülkenin ilişkilerini başta güvelik olmak üzere birçok boyutta etkilemiştir. Fakat bu etki, iki ülke arasında

iş birliği kanallarını yaratmaktan ziyade, iki ülkeyi karşı karşıya getirmiştir. İki ülkeyi karşı karşıya getiren sorunlardan en önemlilerinden biri, Arap Baharı sonrası gelişmelerin etkisiyle gündeme gelen Doğu Akdeniz’de var olan enerji kaynakları neticesinde deniz yetki alanlarının paylaşımı ve bu paylaşımın yapılamaması nedeniyle ortaya çıkan güvenlik sorudur.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki Doğu Akdeniz Sorununun Güvenlik Boyutu

Kara çevreleri Ortadoğu, Kuzey Afrika, Kafkasya ve Avrupa’ya uzanan Doğu Akdeniz, dünya deniz alanının %1’ini kaplamasına rağmen dünya ticaretinin %25’inin gerçekleştiği deniz bölgesidir. Tarih boyunca ticaretin merkezi rol oynadığı denizler, küresel hegemonya mücadelesine sahne olan alanlardır. Doğu Akdeniz’de, Roma İmparatorluğu’ndan Osmanlı İmparatorluğu’na İngiltere’den Amerika Birleşik Devletleri’ne tarih boyunca hegemonya mücadelesinin yaşandığı alan olmuştur.

Doğu Akdeniz’in dünya tarihinde ekonomik ilişkilerin ilk ortaya çıktığı bir alan olması, onun medeniyetler arasında mücadelenin yaşandığı bir bölge olmasını sağlamıştır. Bu deniz bölgesi ayrıca bölgesinin tarih boyunca önemli ulaşım alanlarının merkezinde olması bölgenin jeostratejik konumunu koruması/arttırmasını sağlamıştır. Doğu Akdeniz, 1869 yılında Süveyş Kanalı’nın açılmasıyla birlikte Hint Okyanusu ile Akdeniz’i ve Atlantik okyanusunu birbirine bağlamaktadır. Bu rota Avrupa’dan Hint Okyanusu’na ulaşımı ortalama yedi bin kilometre kısaltmıştır. Bu yol, doğu ve batı arasındaki en kısa yoldur. Buna ek olarak Doğu Akdeniz Ortadoğu’nun büyük bir kısmını Avrupa’ya bağlamaktadır (Ünal, 2015, 11). Bölge stratejik konumu açısından önemini tarih boyunca yitirmemiştir. Frank Gervasi’nin *“Tarihin öğrettiği en önemli derslerden birisi şudur: Akdeniz’i kontrol eden güçler Avrupa’yı, Afrika’yı ve Asya’yı kontrol etmiş, Pasifik ve Atlantik’te ise büyük etkiler bırakmıştır”* (Gervasi, 1975, 15) ifadesinden anlaşılacağı üzere bölge üzerinde küresel ve bölgesel güçlerin ilgisinin nedeni ortaya çıkmaktadır.

Yer kürenin dörtte üçünü kaplayan deniz alanlarında günümüzde doğal kaynaklara olan ihtiyaçların artması, teknolojinin gelişmesiyle birlikte araştırılma ve sondaj faaliyetleri hız kazanmıştır. Bundan dolayı deniz altında bulunan doğal kaynaklarla ilgili ülkelerarasında çıkan krizler günümüzde önde gelen sorunların başındadır. Doğu Akdeniz özelinde bu konu incelendiğinde bölgenin jeopolitik ve jeostratejik öneminin yanına bölgenin yeraltında bulunan doğal kaynakların varlığının tespit edilmesiyle, jeoekonomik bir boyutta da eklenmiştir. Bu da Doğu Akdeniz’in uluslararası sistemdeki güç odaklarının gözünde önemini arttırmıştır. Eğer Doğu Akdeniz jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik konumu önemsenmeyen normal bir bölge olsaydı, İsrail, Suriye, Lübnan, Mısır, Libya, Filistin ve Türkiye bölgede var olan enerji kaynakların kullanımı ve bu kaynakların nakil hatları konusunda iş birliği geliştirebilirdi. Çünkü ekonomik mantık bunu gerektirirdi. Fakat soruna Doğu Akdeniz’in tarih boyunca oynadığı rolü göz önünde bulundurduğumuzda bugün de bölgesel ve küresel gelişmelere bağlı kalarak siyasi bir nitelik kazanmıştır (Ekin, 2013, 108).

Doğu Akdeniz’de taraflar uluslararası sistemin anarşik bir yapıda olduğunu göz önünde bulundurarak, askeri, ekonomik ve siyasi güçlerini genişletmektedir ve bununla ilgili bölgede askeri tatbikatlar yapacak düzeye varan ittifaklar kurarak, pozisyonlarını güçlendirmeye çalışmaktadır. Sorunu sıfır toplamlı bir oyun boyuta getirilmesi tarafların önleyici diplomasiye başvurmalarına imkân tanıyacak gelişmeler yaratmaktadır. Bölgede sorunu muhatap olan aktör sayısı da bölgedeki hidrokarbon kaynakların kıyıdaş ülkelerinin tüketimin üstünde olması ve bunun doğal sonucu doğal kaynaklar dış ticarete de konu olacak boyutta olması bölgede soruna ilgi gösteren aktörleri çeşitlendirmektedir (Erol, 2013, 197).

İki taraf arasında ya da Doğu Akdeniz’e sınırı olan ülkelerarasındaki sorun, tarafların birbirleriyle görüşmesiyle çözülmesi gerekirken, Yunanistan öncülüğünde oluşturulan Doğu

Akdeniz Gaz Formu, sorunun taraflarından olan Suriye, Lübnan, Türkiye ve Libya'yı dışlamıştır. Bu durum uluslararası hukukun en önemli ilkelerinden biri olan 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesinde var olan 'iyi niyet gözetilmesi' ilkesinin yok sayıldığının göstergesidir (Yılmaz, 2018, 251).

Doğu Akdeniz'de bulunan doğal kaynaklar; başta coğrafi olarak enerji üreten ve enerji tüketen ülkelerin ortasında yer alan Türkiye ve Yunanistan arasında krize neden olmakta, Doğu Akdeniz çevresinde gerçekleşen krizler de iki ülke arasındaki krizin dozunu arttırmaktadır (Ünal, 2015, 1-4). Ayrıca bölgede keşfedilen hidrokarbon yatakları ve bunların uluslararası piyasalara taşınması küresel aktörlerin ilgisini çekmektedir. Günümüzde enerji güvenliği, ülkeler arasındaki uyuşmazlıkların ana nedenlerinden biri haline gelmiştir. Bu yüzden ülkelerin savaş nedeni (*casus belli*) sayacağı konuların başında enerji güvenliği gelmektedir. Bu kapsamda sorunların hukuki temelde çözülememesi nedeniyle Kıbrıs ve çevresi ülkeler açısından zorlayıcı diplomasiye başvurulacak başlıca deniz bölgelerinin başında gelmektedir.

Doğu Akdeniz bölgesi içerisinde önemli bir jeostratejik bir konuma sahip Türkiye'nin 70 mil uzağında bulunan Kıbrıs adası, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin Doğu Akdeniz özelinde şekillenmesinde etkili olan en önemli unsurlardan biridir. Bu Ada, etnik ve ideolojik krizlerin yanı sıra bölgesel ve küresel krizleri etkileyecek güce sahip olmuştur. 1878 yılında Osmanlı'nın İngiltere'ye yönetim hakkını verdiği Kıbrıs adası, 1960 yılına kadar İngiltere'nin kontrolünde kalmıştır. 1930'lu yıllardan itibaren Yunanistan'ın Kıbrıs'ın Yunan ana karasına bağlanması anlamına gelen Enosis politikası, adada gerginliği arttıran başlıca sebep olmuştur (Bozkurt, 2005, 26).

16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında Kıbrıs bağımsızlığını kazanmıştır. Fakat bu Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla var olan sorunlar çözülmemiştir. Yunanistan'ın bu Enosis hayali iki ülke arasındaki sorunların güvenlik minvalinde oluşmasına neden olmuştur. Güvenlik sorunu iki ülkenin tarihsel ilişkileri açısından birçok değişim yaşayarak, günümüze kadar gelmiştir. Fakat Kıbrıs, iki ülkenin ilişkileri ile açıklanamayacak büyüklükte etki ve konuma sahip bir adadır. 1950 yılında dönemin İngiltere başkanı Clement Attlee Kıbrıs'ın önemini şu şekilde açıklamıştır:

Eğer İngiltere Ortadoğu'daki konumunu korumak istiyorsa, Kıbrıs İngiliz egemenliğinden hiçbir zaman çıkmamalıdır. Adada Sovyet etkisine hiçbir zaman geçmemelidir. İngiltere'nin bölgede Türkiye gibi müttefiklerinin güvenliği Kıbrıs'ı elinde bulundurmasına bağlıdır. Eğer Ada'da İngiliz varlığının son bulması Amerika Birleşik Devletleri dâhil devletler için negatif sonuç üretecektir (O'Malley, Craig, 2001, 1).

Dünya'nın her yerinde bölgesel ve küresel anlamda ortaya çıkan gelişmeler, ülkelerin dış politika tercihlerini şekillendirmelerinde etkili olmuştur. Bölgede günümüzde hukuksa boyutta en önemli sorun deniz yetki alanlarının belirlenmesi sorunudur. Doğu Akdeniz'de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi deniz alanlarından tek başına faydalanmak istemektedir. Bölge'de diğer önemli sorun ise Türkiye'nin deniz yetki alanları sınırlandırılması konusunda Antalya Körfezi'ne sıkıştırılmaya çalışılmasıdır (Ünal, 2015, 11). Söz konusu sorunlar günümüzde Türkiye ve Yunanistan'ın yakın çevresinde ortaya çıkan bölgesel gelişmelerden de etkilendiğini söylemek gerekir. Türkiye-Yunanistan'ın bahsedilen konularla ilgili uyuşmazlığı, Arap Baharı sonrası ortaya çıkan gelişmelerden etkilenmiştir. Tamamen hukuki boyutta değerlendirilmesi gereken bu konular, bölgesel gelişmeler neticesinde hukuksal olmaktan ziyade siyasal bir içerik kazanmıştır. Türkiye Arap Baharı sonrası ortaya çıkan gelişmeler neticesinde yalnızlaşması, Yunanistan öncülüğünde Doğu Akdeniz bölgesinde çift taraflı çevrelenmesine neden olmuştur.

Ortadoğu'da gerçekleşen gelişmeler neticesinde Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır'ın oluşturduğu Ortadoğu'daki Sünni blok ve İsrail tarafından yalnızlaştırmaya çalışılan

Türkiye'nin bu durumunu Yunanistan fırsat bilerek, Kıbrıs konusunda Türkiye'ye zor durumda bırakmak istemektedir. Hatta Yunanistan Başbakanı Aleksis Çipras Amerika Birleşik Devletleri'nin Suriye'den çekilmesi konusunda aldığı kararı bölgede İran ve Türkiye blokunun güçlenmesine neden olacağını ifade ederek, Suudi Arabistan ve İsrail ile birlikte bu karara karşı çıkmıştır (Sputnik, 2018). Yani Ortadoğu içinde ortaya çıkan her gelişmenin, iki ülkenin ilişkilerini etkilediği Aleksis Çipras'ın yaptığı açıklamadan da anlaşılmaktadır.

Yunanistan, geleneksel refleksiyle bu gelişmelerde Türkiye aleyhine tavır almaktadır. Günümüzde ise birçok konuda barışçı bir söylem benimsediği iddiasında olan Yunanistan'ın bir önceki genel seçimleri kazanan Syriza(The Coalition of the Radical Left), Doğu Akdeniz konusunda çatışmaya teşvik edici aksiyoner bir politika izlediği ortadır. Kısaca, İdealist bir söylemle iktidara gelen Syriza, dış politika konusunda geleneksel Yunanistan politikasının dışına çıkmamaktadır.

Sadece bölgesel aktörlerin Doğu Akdeniz'le ilgili geliştirdiği politikalar değil, küresel aktörlerin de ortaya koyduğu politikalar bölge güvenliğini etkilemektedir. Kısaca, Ortadoğu'da yıllar boyunca negatif sonuçlar doğuran dış etkiler bugün Doğu Akdeniz'de etkinliğini göstermeye başlamıştır. Bugün bölgede gerçekleşen sorunlara Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri, uluslararası hukuku yok sayarak, Türkiye aleyhine taraf olmaktadır. Arap Baharı sonrası oluşan konjonktürde Mısır, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri'nin Türkiye'ye karşı tutumu, bu üç ülkenin Türkiye'nin birçok alanda sorun yaşadığı Güney Kıbrıs, İsrail ve Yunanistan'la ilişkilerini geliştirmesine neden olmuştur. Bu durum iki taraflı çevreleme olarak değerlendirilerek Türkiye'nin Batı ve Doğu'dan kuşatılması durumu olarak ifade edilebilir.

Yatıştırıcı fonksiyonu olması gereken uluslararası kurumlar Türkiye Yunanistan ilişkilerinde bu fonksiyonlarını yerine getirmek yerine iki ülke arasındaki gerginliği arttıracak politikalar oluşturmaktadır. Avrupa Birliği Bölgesel Danışma Konseyi'nin tavsiyesi ile Doğu Akdeniz'de MEB'i belirleyen bir harita Sevilla Üniversitesi'ne hazırlanmıştır. Avrupa Birliği'nin subjektif bir tutumuyla hazırlanan bu haritada Akdeniz'de en büyük kıyı uzunluğunu elinde bulunduran Türkiye'ye Antalya Körfezi dışında Akdeniz'e bir çıkış alanı bırakılmamıştır. Haritada Doğu Akdeniz üzerinde bulunan Kıbrıs tek bir ülke olarak kabul edilmiştir. Böylece Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin deniz yetki alanları yok sayılmıştır. Doğu Akdeniz'deki MEB alanlarının şekillendirildiği bu haritada, Avrupa Birliği, üyesi olan Güney Kıbrıs Rum Yönetimini kullanarak bölgenin çok büyük bir kısmını kendi yetki alanı yapma isteğinde olduğu anlaşılmaktadır (Toprak Su Enerji, 2019). Bu da Türkiye ile Yunanistan arasındaki bölgesel soruna küresel bir boyut katmaktadır.

Bu sorunun siyasal nitelik kazanmasının gerekçesine gelirse, Doğu Akdeniz'de hidrokarbon enerji kaynaklarının bulunmasıyla ortaya çıkan sosyo-ekonomik unsurlar, sorunun çözümünü hukuksal boyuttan uzaklaştırmıştır. Soruna tarafların ya da taraflar arasında oluşan ittifakın maksimalist yaklaşımları sorunu bölgesel boyuttan küresel boyuta taşımaktadır. Fakat bölgesel ve küresel düzeyde ortaya çıkan krizler Doğu Akdeniz'deki sorunun ana unsuru olan ekonomik faktörün geri planda kalmasına neden olabilir.

Doğu Akdeniz havzası 2010 yılı verilerine göre üç trilyon dolar değerinde doğalgaza sahiptir. Günümüzde ise Corona Virüsü¹ salgını nedeniyle sanayi sektöründe doğalgaz ve petrol talebi düşmüş bunla bağlantılı olarak hidrokarbon enerji kaynaklarının satış fiyatında değer kaybı yaşanmıştır. Mamafih, bölgede bulunan enerji kaynaklarının çıkarılması ve taşınmasının maliyeti sorunu Doğu Akdeniz'deki güç mücadelesinde jeoekonomik boyutunun geri planda

¹ İlk olarak Çin'in Wuhan bölgesinde, 2019 yılı aralık ayının başında görülüp, bu bölgedeki yetkililer tarafından tanımlandığı için gayri resmi Wuhan korona virüsü adıyla da bilinen yeni korona virüs solunum yolu enfeksiyonuna neden olan ve insandan insana geçebilen bulaşıcı bir virüstür.

kalmasına neden olmuştur. Çünkü dünya üzerinde meydana gelen son gelişmeler neticesinde hidrokarbon rezervlerinin araştırılması, işletilmesi ve çıkarılmasıyla üretilen değer, maliyetten düşük olacağını göstermektedir. Bu da yakın zamanda Doğu Akdeniz’de hidrokarbon enerji kaynaklarının çıkarılıp ve taşınmasının tercih edilebilir bir ekonomik yatırım olmayacağına işaret eder. Örneğin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Kıbrıs Adası’nda sondaj çalışmaları için ruhsat verdiği şirketler, hidrokarbon enerji konusundaki maliyetlerin üretilen değeri karşılamaması ve Corona Virüsü salgını nedenleriyle faaliyetlerini ertelemeye başlaması bunun bir göstergesidir (Enerji Gazetesi, 2020). Bu nedenle Doğu Akdeniz’deki rekabet belli bir süre jeoekonomik faktörler yerine jeopolitik ve jeostratejik boyutta süreceği değerlendirilebilir.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki gerginliği azaltacak gelişmelerde yok değildir. Örneğin Türkiye, Corona Virüsü salgını nedeniyle 26 Nisan 2020’de Cibuti’den vatandaşlarını tahliye ettiği Türk Hava Yolları uçağı ile Cibuti’de mahsur kalan üç Yunan denizciyi de Türkiye’ye getirdi. Fakat Türkiye’nin bu adımına karşı Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias yaptığı açıklamada Türkiye’nin ismini kullanmadan Cibuti ve Yunan makamlarına teşekkür etti. Bu da iki ülke arasındaki sorunun psikolojik boyutunun diğer unsurların yanında daha ön planda olduğunu göstermektedir (Middle East Monitor, 2020).

Kısaca belirtmek gerekirse, Doğu Akdeniz konusunun uluslararası hukuka dayanarak kısa vadede çözüme kavuşması mümkün gözükmemektedir. Bölgede bu sebepten dolayı sert güç enstrümanlarının kullanılmasına zemin hazırlayacak iklim oluşmaktadır.

Sonuç

Yunanistan kendini güçlü hissettiği dönemlerde, arkasına Batı ülkelerini de alarak Türkiye’nin egemenlik alanlarını kısıtlamaya dönük bir politika tarih boyunca izlemiştir. Fakat bu kez Yunanistan’ın Batı’nın yanı sıra Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da bulunan ülkelerle ilişkiler geliştirerek, Türkiye’yi iki koldan çevrelemeye çalışmaktadır. Günümüzde Yunanistan geçmiş dönemde yaptığı gibi, Türkiye’ye karşı bölgesel ve küresel anlamda oluşan bloku kendi lehine kullanmak istemektedir. İki ülke arasında tartışmalı konulardan biri olan Doğu Akdeniz’deki sorunları kendi lehine uluslararası konjonktürün verdiği imkânlarla değiştirmek için ittifaklar kurmaktadır. Ayrıca Yunanistan uluslararası kurumların etkisiyle sorunun çözülmesinden yanındır.

Lozan Antlaşması sürecinde İngiltere Irak ve Türkiye arasında soruna neden olan Musul şehrinin kime ait olduğu konusu çözümü Milletler Cemiyet’ine devredilmiştir. Milletler Cemiyeti yaptığı incelemeler neticesinde 5 Haziran 1926 tarihinde Musul’un Irak’a verilmesine karar vermiştir. Türkiye’nin kendi toprağı olarak düşündüğü bir bölge uluslararası bir kurum aracılığıyla Irak’a verilmiştir. Bugün ise Avrupa Birliği öncülüğünde hazırlanan Sevilla Planı Türkiye için toprak kaybindan ziyade egemenlik hakkı kaybı anlamına gelmektedir. Yine Musul’dakine benzer bir şekilde Doğu Akdeniz bölgesinde bulunan doğal kaynakların kime ait olduğu konusunda bu kez başka bir uluslararası kurum olan Avrupa Birliği’nin etkisiyle Yunanistan lehine bu süreç geliş(tiril)mektedir.

Yunanistan Ortadoğu’da ortaya çıkan gelişmelerin etkisiyle bölgede Türkiye’ye karşı tutum benimseyen ülkelerin tamamıyla ilişki kurmuştur. Hatta ilgili ülkelerle askeri tatbikat ve bölgede bulunan enerji kaynaklarıyla ilgili forumlar organize etmiştir. Bu gelişmelerde Soğuk Savaş sonrası oluşan “çok kutupluluk” ve çeşitli güç merkezleri arasında ilişkilerin göstergesidir. İttifaklar dönemi olarak ifade edilebilecek bu dönemi Yunanistan kendi lehine maksimum faydayla kullanmak istemektedir. Yunanistan’ın bu maksimalist politika yöneliminde iki ülkenin tarihinde bulunan psikolojik travmalar etkili olmuştur. Yunan siyasetinde uzun yıllar etkili olan Yeni Demokrasi (Nea Dimokratia) ve Panhellenik Sosyalist

Hareket(PA.SO.K) Partileri genel ve yerel seçim öncelerinde tartışma konularının başına Türkiye'yi koymaları, Ege'nin doğu kıyısındaki ülkenin batı kıyısında ne kadar etkili olduğunun göstergesidir. Bu da sorunun psikolojik boyutunu ortaya koymaktadır.

Bölgesel ve küresel anlamda ortaya çıkan gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda Türkiye uluslararası alandaki stratejisini var olan gelişmeleri sadece uluslararası hukuk boyutuyla değerlendirmemesi gerekir. Günümüzde uluslararası politikada sistemin anarşik yapısından dolayı hukuken haklı olmak beklenen/arzu edilen sonucu elde etmek için yeterli değildir. Bu tespitler neticesinde Türkiye'nin dış siyasasını şekillendiren aktörler duygusal tercihlerden ziyade, dünya konjonktürüne uygun gerçekçi bir politika benimsemesi gerekir. Türkiye, ikili ilişkilerde çeşitli problemler yaşadığı Mısır ve İsrail başta olmak üzere proaktif bir tutum sergileyerek ilgili ülkelerle tekrar sağlıklı bir ilişki sürecinin başlamasında öncü olması gerekir. Aksi takdirde, Türkiye'nin Doğu Akdeniz özelinde deniz yetki alanlarındaki haklılığı siyasal gelişmelere kurban edilme olasılığı vardır.

Bu kapsamda Türkiye bölge içerisindeki gelişmelere karşı reaktif bir tutum benimsemekten ziyade, öncü bir görev üstlenip proaktif bir tutum benimsemesi gerekmektedir. Somut olarak ifade etmek gerekirse Türkiye Meis Adası ve Kıbrıs Adası çevresinde uluslararası hukuktan doğan haklarına sadık kalarak hidrokarbon kaynaklarının kârlılığını yitirmesine rağmen sondaj faaliyetlerine devam etmeli, Türkiye toprakları üzerinden geçecek muhtemel enerji projeleri için öncü bir tutum sergilemeli, Libya ile yaptığı deniz yetki alanlarının sınırlandırılması mutabakatına benzer girişimler İsrail ve Mısır ile de bulunmalı ve başta Rusya ve Çin olmak üzere bölgesel güçlerle kazan-kazan yaklaşımı temelli ilişki geliştirmelidir.

Kaynakça

- Altay, M. 2002. “Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararlarında Kıbrıs Sorun”, *Avrasya Dosyası BM Özel 8*, (1)
- Armaoğlu, F. 1992. *20. Yüzyıl Tarihi (1914-1980)*. Ankara: Türkiye İş bankası Kültür Yayınları.
- Balcı, A. 2017. *Türk Dış Politikası*, İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Başaren, S. 2010. *Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*. İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı.
- Başaren, S. 2013. *Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılma Sorunu: Tarafların Görüşleri, Uluslararası Hukuk Kurallarına Göre Çözüm ve Sondaj Krizi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Araştırmaları Merkezi.
- Bozkurt, B. 2005. *İngiltere’nin Kıbrıs Adasını İlhak Süreci*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Collins, A. 2017. *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*. İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Enerji Gazetesi. 2020. “Exxonmobil Kıbrıs’taki Sondaj Programını Durdurdu.” <https://www.enerjigazetesi.ist/exxonmobil-kibristaki-sondaj-programini-durdurdu/> adresinden erişildi.
- Ekin, C. 2013. *Küresel Hegemonya Açısında Deniz Yetki Alanları: Doğu Akdeniz*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Araştırmaları Merkezi.
- Erol, E. 2013. *Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Kaynaklar ve Bölgesel Barış*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Araştırmaları Merkezi.
- Gervasi, F. 1975. *Thunder Over the Mediterranean*. New York: Mckay Publication.
- Gül, Abdullah, 2009. “Basın Toplantısı.” 21 Mayıs 2019 tarihinde <http://www.abdullahgul.gen.tr/haberler/170/47850/abd-baskani-obama-turkiyenin-goruslerine-odaklanmak-istiyorum.html> adresinden erişildi.
- Güranlı, Z. 2013. “Dış politikada 'değerli yalnızlık' dönemi.” *Hürriyet Gazetesi*. 16 Nisan 2019 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/dis-politikada-degerli-yalnizlik-donemi-24553602> adresinden erişildi.
- Gürel, Ş. S. 2018. *Tarih Boyutları İçinde Türk-Yunan İlişkileri 1821-1993*. Ankara: İmge Kitapevi, 2018.
- Kalyon, L. 2010. “Truman Doktrini Üzerine Bir Analiz.” *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 6 (11)
- Karabulut, B. 2011. *Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek*. Ankara: Barış Kitapevi.
- Karpat, K. 2017. *Türk Dış Politikası Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

- Middle East Monitor. 2020. "Turkey evacuates 3 Greece soldiers stranded in Djibouti." 1 Mayıs 2020 tarihinde <https://www.middleeastmonitor.com/20200427-turkey-evacuates-3-greece-soldiers-stranded-in-djibouti/> adresinden erişildi.
- Morgenthau, H. J. 1960. *Politics Among Nations*. New York: Alfred A. Knopf.
- Oran, B. 2005. *Türk Dış Politikası Cilt:I (1919-1980)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oran, B. 2010. *Türk Dış Politikası Cilt:II (1980-2001)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- O'Malley, B. ve Craig, I. 2001. *Cyprus Conspiracy: America, Espionage and the Turkish Invasion*, London: I.B Tauris.
- Sputnik. 2018. "Yunanistan, İsrail ve Kıbrıs, ABD'nin çekilmesiyle Türkiye ile İran'ın rolünün artacak olmasından rahatsız." 15 Mayıs 2019 tarihinde <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201812211036752269-cipras-yunanistan-israil-abd-suriye-cekilme-turkiye-iran-rahatsiz/> adresinden erişildi.
- Ünal, M. 2015. *Soğuk Savaş ve Sonrası Doğu Akdeniz'de Küresel Hamleler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Yayıncı, C. 2020. *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*. Ankara: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Yayıncı, C. 2020. *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Yazan, Y. 2012. "Türk-Yunan Ege Denizi Sorunlarının Avrupa Birliği Komisyonunun ve Parlamentosunun Bakış Açılı Çerçevesinde İncelenmesi." *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2 (1).
- Yılmaz, M. N. 2018. "Uluslararası Çevre Hukukunda Hakça Kullanım İlkesi." *TBB Dergisi* 135.